

LIETUVIŲ KALBOTYROS KLAUSIMAI, XXX (1993)
PERIFERINĖS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖS

Laima GRUMADIENĖ

BENEKAINIŲ APYLINKIŲ ANTROPONIMIJA

Tyrimo tikslas. Šiame straipsnyje užsibrėžta žvilgterėti į atoką Rytų Lietuvos kampelį, dabar didžiaja dalimi atsidūrusį Gudijoje, — Benekainių parapiją — tokiu požiūriu: kaip vietinių žmonių pavardės atspindi gyventojo tautybę, ar didelė migracija, ar ryškūs tautinės sudėties pokyčiai. Netikėtai atsirado galimybė nuodugniau aptarti beveik kiekvieno parapijos kaimo pastaruųjų šimto metų gyventojojų pavardes, nes turimi net trys įvairiaus laikais sudaryti pavardžių sąrašai.

Lietuvybė Benekainių parapijoje. Kaip nurodoma 1908 m. "Vilties" Nr. 115, Benekainių parapijoje tuomet buvę iš 4850 katalikų apie pusę lietuvių. Tai patvirtina ir 1908 m. "Vilties" Nr. 109 bei 1909 m. Nr. 1, kur pasakojama, kad tuometinis Benekainių klebonas Sacharka nemokėjęs lietuviškai, bet, būdamas geras lenkas ir doras katalikas, paprašęs bažnytinės vyresnybės, kad jis, kaip nemokantį lietuvių kalbos, iškeltų kitur, nes Benekainių parapijoje esą daug lietuvių. Ten pat pažymima, kad net kunigas Jankevičius, ankstesnysis Benekainių klebonas, nors ir daug palankesnis lenkams nei lietuviams, vis dėlto pripažinęs, kad toje parapijoje apie pusę parapijiečių esą lietuvių.

Lenkmečiu parapijoje veikė kelios lietuviškos "Ryto" draugijos mokyklos ir šv. Kazimiero draugijos skyriai, nors lietuvių už vaikų mokymą lietuviškai mokėdavo baudas ar sėsdavo į kalėjimą; lietuviška pradžios mokykla ir progimnazija Benekainyse veikė ir karo su vokiečiais metu (Kviklys, 1989, 312-313).

Deja, šiais laikais yra pavykę rasti tik keliolika Benekainių parapijoje gyvenančių vietinių žmonių, mokančių lietuviškai, dažniausiai vyresnio amžiaus. Benekainių apylinkių gyventojo tautinė sudėtis per pastaruosius šimtą metų, atrodytų, yra gerokai pasikeitusi. Bet tai tik iš pirmo žvilgsnio. Iš tikruju keičiasi gyvenimo aplinkybės. Tos pačios giminės ar šeimos žmonės tampa skirtingų tautybių žmonėmis: senoliai — lietuvių, jų vaikai — jau gudiškai šnekantys lenkai, pastaruojų vaikai — rusiškai šnekantys lenkai. Šiuo metu labiausiai paplitusi Benekainių apylinkių kalba — gudu, oficialesnėje aplinkoje — rusų. Bet gyventojai čia gana sėslūs, nes tuose pačiuose kaimuose

pavardžių įvairovė menkai tesikeičia: dešimtmečiais, o gal ir šimtmečiais gyvena tū pačių šeimų palikuonys, giminės.

Apie Benekainių apylinkių gyventojų tautinę sudėtį ką nors aiškiau pasakyti sunku, nes pavardės lieka tos pačios, šiek tiek "prisitaikiusios", o žmonės — jau skirtingu tautybiu.

Tyrimo šaltiniai yra trys. Pirmuoju laikomas 1985 m. ekspedicijoje, vykusioje Varenavo rajone, Benekainių apylinėse, autorės kartu su iš tų vietų (Ramaškonių kaimo, Armoniškių parapijos) kilusia Vilniaus universiteto studente Terese Vaišnyte aptikta vietinio žmogaus rašyta 1884-1902 m. rankraštinė apskaitos knyga. Pādegucių (Pādzegucių) kaime, esančiame už 4 km į šiaurės rytus nuo Benekainių ir už 8 km į pietryčius nuo Šalčininkų, vietinis gyventojas Aleksandras Mozolis (g. 1913 m.), šnekantis tik gudiškai ir laikantis save lenku, malonai leido persirašyti jo senelio apskaitos knygą ("Lista Rejestacyjna. Gmina Bieniakonie. Powiat Lida. Województwo Nowogrodzkie. 1884-1902"), rašytą lenkiškai. Šioje knygoje surašyti aplinkinių kaimų pavadinimai ir daugelio jų gyventojų pavardės: tū, kuriuos émė į armiją, kurie ką nors didesnio pirkо ar pardavė, kas kur išvažiavo ar iš kur atvyko ir pan. Iš jų vienaip ar kitaip pateko bent po vieną iš kiekvienos kaime gyvenusios giminės atstovą. Tai maždaug šimto metų senumo šaltinis.

Antrasis šaltinis yra 1984-1988 m. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto ir Vilniaus universiteto kiekvieną vasarą rengtose ekspedicijose iš vienos gyventojų užrašytos pavardės tū žmonių, kurie čia laikomi vietiniai, kurių kaimynai pažinojo tėvus, senelius. Kaimuose žmonės gerai pamena, kas iš kur pas ką užkuriom atėjo, kiek kas žemės turėjo. Apie Benekainis kaimai paprastai nedideli, retai pasitaiko daugiau kaip 15 šeimynų, nemaža ir tokų kaimeliukų, kur po 2-3 ūkininkus tebuvę. Nedaug, bet užrašyta ir tokų pavardžių, kurių atstovai, kaimo senbuviu liudijimu, buvę jų kaimynai, bet dabar jau išmirę ar išsikėlę. Daugelis kaimų apie Benekainis nyksta, sensta, vos vienas kitas (Júodkiškės, Dainavà) plečiasi, paprastai atvykėlių iš Ukrainos ir Gudijos gilumos saskaita. Ne šie žmonės lemia Benekainių apylinkių gyventojų tautinę sudėtį, nes dažnai yra laikini. Nors čia ir netyrinėjamos jų pavardės, jau greitai tekė į juos žiūrėti rimčiau, nes būtent jie užima vienos jaunimo, miestų pavilioto, vietas.

Šis antrasis šaltinis yra pats tiksliausias, patikrintas senbuviu šeimose, pavardės rašomas taip, kaip taria vietiniai žmonės: dažniausiai gudiškai, labai retai lietuviškai, šiek tiek prasilavinę ar armijoje tarnavę vyresni žmonės dar ir lenkiškai "išverčia", o jaunesni — dažniausiai rusiškai, kaip pasuose išrašyta.

Trečasis šaltinis yra apylinkių tarybų sudaryti visų gyventojų sąrašai rusų kalba (1985 m.).

Tyrimo metodika. Atrinktos tū pačių kaimų pavardės, kurios kartoja visuose trijuose šaltiniuose. Dalis kaimų nunyko, dalis gyventojų mūsų amžiaus 3-4 dešimtmetyje išsikėlė į vienkiemius, dalis išvažiavo į Lenkiją ar į Vilnių, todėl net 65% visuose trijuose šaltiniuose besikartojančių pavardžių yra

tikrai daug. Iš viso čia analizuojama 47 kaimų gyventojų pavardės, Mozolio knygoje minima apie 200 pavardžių, čia tiriama 131 pavardė. Visos pavardės gretinamos su "Lietuvių pavardžių žodynu" (T. 1 — 1985 m., T. 2 — 1989 m.), lyginta su pavardėmis, pateikiamomis Z. Zinkevičiaus knygoje "Lietuvių antroponomika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai 17 a. pradžioje" (1977 m.), o kur įmanoma — ir su M. B. Biryla. "Беларуская антропанімія" (1982 m.).

Pavardžių pateikimo tvarka. Pirmasis iš pateiktų asmenvardžių yra išrašas iš minėtos Mozolio knygos; jeigu ten rašyba įvairuoja, variantai pateikiami po įstrižo brūkšnelio (/), o po dviejų įstrižų brūkšnelių (//) pateikiama rusiškai užrašyta ta pati pavardė šių laikų apylinkių tarybų knygose, bet tik tuo atveju, jeigu kuris nors garso užrašymas ar tarimas įvairuoja, pvz., *Pilipajc//Филипайць*. Toliau skliausteliuose nurodomas kaimo pavadinimas, užrašytas taip, kaip Mozolio knygoje, po įstrižo brūkšnelio (/) pirmą kartą minint nurodoma, kaip kaimas vadintas lietuviškai (užrašyta ekspedicijų metu). Beje, yra pakliuvusių keletas kaimų ir iš kaimyninių parapijų. Santrumpos žymi: LPŽ I, II — "Lietuvių pavardžių žodyno" I ir II tomus, LA — Z. Zinkevičiaus "Lietuvių antroponomika. (...)", Bip — M. B. Biryla. "Беларуская антропанімія", skaitmenys — puslapiuš, kur minima tokia pat pavardė ar aiškinama jos kilmė (išskyrus LPŽ). Pavardės, minėtuose tyrimo šaltiniuose netekusios galūnių, lyginamos su LPŽ sėlygiškai "atstatant" galūnes, nors ir ne visas teko ekspedicijoje išgirsti tariant su galūnėmis. Kiekvieno asmenvardžio kuris nors pabrauktas skiemuo rodo, jog dabartiniai to žmogaus kaimynai jo pavardę kirčiuoja tame skiemenyje.

Pavardės tirtos ir kilmės bei darybos požiūriu. Paaiškėjo, kad maždaug pusė pavardžių yra krikštavardinės kilmės — vienos su lietuviškom priesagom, kitos — su slaviškom. Yra pavardžių, kilusių iš bendrinių žodžių — dažniausiai iš lietuviškų, kartais — iš slaviškų. Pastarosios kartais būna ir vertimai, bet tai įrodyti paprastai sunku. Pažymėtina, kad slavinant pavardės kito: kartais lietuviškoms priesagoms būdavo parenkami slaviški atitikmenys, kartais prie lietuviškų priesagų pridedamos dar ir slaviškosios.

I. KRIKŠTAVARDINĖS KILMĖS PAVARDĖS

1. Su lietuviškomis priesagomis

Penktadalį, t. y. 18%, sudaro pavardės, kurių šaknis sutampa su krikšto vardo šaknimi, o priesagos — lietuviškos: mažybinės -elis, -ulis, -ukas (plg. LA 70), tévavardinės -aitis, -onis, -ūnas. LA 75 abejojama, ar -aitis būdinga Rytų Lietuvai, bet mes suradome net 7 tokias pavardes. Dzūkavimo zonoje t prieš i virsta c, todėl atsiradęs -aicis. Galbūt lietuviškos kilmės ir formantas -šta (Jakszta) (plg. Bip 239).

Apie Benekainis lietuviškai dabar bemoka nedaug žmonių. Idomu, kad tie žmonės čia pat tą patį žmogų gali vadinti ir *Mikūskiu*, ir *Mikūliù*, ir *Mikūlkà* (Varenavas): jie paprastai nesuteikia didesnės reikšmės formų įvairavimui. Kartais net sunku suprasti, ar tai pavardė, ar pravardė. O paklausti paaiškina, kad tuos žmones visaip vadiną, kas kaip nori. Bet pažymi: "pašporti užrašyta *pamilija Mikulskij*" (ir galūnės neprideda).

Rastos 24 krikštavardinės kilmės pavardės su lietuviškomis priesagomis. Galūnes iki mūsų dienų tėra išlaikiusios 3: *Adamonis*, *Czepulonis*, *Jakszta*. Keletas pavardžių yra net su dviem lietuviškom priesagom: -ul- ir -on- — *Czepulonis*, -el- ir -ün- — *Pieckelun*, -uk- ir -ait- — *Basiukajc*, *Masiukajc*, -ut- ir -ait- — *Jakutaic*.

Šešiais atvejais prie lietuviškų priesagų vėliau dar buvo prisegtos slaviškos: -el- ir -owicz — *Juralowicz*, -ul- ir -skij — *Mikulskij*, -el- ir -ewicz — *Urbielewicz*, -uk- ir -ewicz — *Walukiewicz*, *Wasiukiewicz*, *Wojtukiewicz*.

Krikštavardžių formos, iš kurių kilusios šios grupės pavardės, yra tokios: 1) bendros lietuviams ir slavams, pvz., *Adam-*, *Jak-*, *Mac-*, *Pec-*, *Urb-*, *Val-*; 2) lietuviškos: *Bal-* (slavų būtų su o), *Kris-*, *Mik-*, *Pil-* (slavų būtų su F-); 3) gudiškos ir lenkiškos keliais atvejais sutampa: *Bas-*, *Jas-*, *Vas-*; 4) gudiškos — *Демент-*, *Пеш-*; 5) lenkiškos — *Szczep-*, *Maś*. Taigi vyrauja bendros lietuvių ir slavų krikštavardinės formos.

ADAMONIS (kirčiuoja ir **ADAMONIS**) (Woronowo/Varenāvas/Balatnà), LPŽ I
(: *Adomas*) + -on-;

ADOMAJC //АДАМОВИЧ//**АДОМАЙЦЬ** (Degutka/Dzegūciai; Ławcy/ Lauciai),
LPŽ I (: *Adomas*) + -ait-;

BALINAJC/BALENAJC//БАЛИНАЙЦЬ (Lubarty/Liubertai), plg.: LPŽ I
BALYNAS (: *Balys* ← Boleslavas) + -yn- arba -én-, taip pat plg.: LA 123
BALINAS: *Bal-* (: *bálti?*); yra vietovardis *Balénai*;

BASIUKAJC (Koniuchy/Kaniūkai), LPŽ I (: brus. *Басюк*, *Bac*) arba LA 68
(: lenk. *Bas* ← *Sebastijan*) + -uk-, + -ait-;

CZEPOLONIS/CZEPULONIS (kirčiuoja ir **CZEPULONIS**) //ЧЕПУЛОНІС (Ко-
niuchy), LPŽ I (: lenk. *Szczepan* ← *Stefan*) + -ul-, + -on-;

DZIEMIENCZUK/ZIEMIENCZUK //ЗЕМЕНЧУК (Stanisze/Stanisłai), LPŽ I
DZIMENČIUKAS (: brus. *Дзіменчук*) + -uk-; forma su dz pirminė;

JAKSZTA (Braželce/Bražéliai), LPŽ I, LA 68 (: vok. *Jaxt* ← *Jacobus*), bet brus.

Якоў → *Якша*, taip pat brus. -uma: lie. -ait-, -ut- (žr. Bip 239);

JAKUL (Stasino/?), LPŽ I (*Jakas* ← *Jokūbas*) + -ul-;

JAKUTAIC (Mikontany/Mikantónys), LPŽ I (*Jakas* ← *Jokūbas*) + -ut-, + -ait-;

JASIUKAIC (Degutka; Podzegucie/Pādeguciai; Zabłocie/Žùbalis/Ažùbalis),
LPŽ I (: brus., lenk. *Jaś* ← *Jan*) + -ait-;

JASKUL/JASZKUL//**ЯСКУЛЬ** (Podwaryszki/Pādvariškēs; Zabłocie), LA 78
(: lenk. *Jaś*, *Jaska*, *Jaszka* ← *Jan*) + -ul-; LPŽ I yra JASKULEVIČIUS,
JAŠKULIS;

JURALOWICZ (Smolina), LPŽ I (: lie. *Jurelē* ← *Juras*, brus. *Юрась* ← *Юрий*,

lenk. *Juras* + -el-, véliau + slaviška -owicz; tarmėje r tik ketas, todėl -el- virsta -al-;

KRYSENEL/KRISIŪNĖLIS (Woronowo), (? : *Krisius* ← *Kristupas*, lenk. *Krzyś* ← *Krzysztof*) + -el-; LA 113 Krisnelis; LPŽ I KRISNICKAS;

LAZUK (Kodzie/Kúodziai), LA 164 LAZIS (: lenk. *Lazarz*) + -uk; LPŽ II yra Laziuka (: brus., ukr. *Лазука*);

MACIUKAJC (Lubarty), LPŽ II MACIUKAS, MATUKAITIS (tarmėje t virsta c dėl dzūkavimo); LA 67, 79 MACIUKAS (: *Macys*, brus. *Mač* ← *Maucē*, lenk. *Maciej*) + -uk-, + -ait-;

MASIEL (Romucie/Ramùciai), LPŽ II (: lenk. *Maś* ← *Maciej*) + -el-;

MIKULSKIJ //МИКУЛЬКА (Woronowo), LPŽ II (: *Mikas* ← *Mykolas*) + -ul-, véliau + slaviška -ski;

PIECIUL (Bojary/Bajōrai; Bolcienikiele/Balcinykėliai; Lazaryszki/Lózoriškės), LPŽ II; LA 74 (: *Pecas*, brus. *Пець* ← *Petrap*) + -ul-;

PIECKELUN (Kletkieniki/Klētkinykai; Mikontany; Romucie), LPŽ II PECKUS; LA 78 PECKELIS (: brus. *Пецька* ← *Petrap*) + -el-, + -ūn-;

PILIPAJC //ФИЛИПАЙЦЬ (Bojary; Romucie; Scilguny/Scilgúnai; Towzginiany/Tauzginiónys), LPŽ II (: *Pilius* ← *Pilypas*) + -ait-;

URBIELEWICZ (Braželce), LPŽ II (: *Urbonas*) + -el-, véliau + slaviška -ewicz; gal ir iš *uſbtı* 'urbinti, gręžti; neduoti ramybės, nuolat ūdyti, barti, uitit';

WALUKIEWICZ (Towzginiany), LA 214 (: *Valius*, lenk. *Wala*, *Walis* ← *Walenty*; taip pat *Val-*, plg. *Val-mantas*); LPŽ II; Bip 42 (: brus. *Валюк* ← *Валынин*) + -uk-, véliau + slaviška -ewicz;

WASIUKIEWICZ (Bieniakonie/Benékainys), LA 80 (: brus. *Bасюк* ← *Vasilij*, lenk. *Wasiuk* ← *Wasilij*) + -uk-, véliau + slaviška -ewicz; LPŽ II;

WOJTUKIEWICZ/WOJTKIEWICZ //ВОЙТУКЕВИЧ (taria Wajtukewicz) (Bolsie/Bašiai; Braželce); LPŽ II (: lenk. *Wojtko* ← *Wojciech*) + -uk-, véliau + slaviška -ewicz.

2. Su slaviškomis tėvavardinėmis priesagomis -owicz, -ewicz

Rasta 16 (12%) pavardžių su slaviškomis tėvavardinėmis priesagomis -owicz, -ewicz. Tai rytų slavų priesagos, bet Maskvos kunigaikštystėje jas gaudavo tik kilmingi asmenys, o Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje — nebūtinai. Tai tėvavardinės priesagos, nebūdingos lenkams (plg. LA 54), todėl ir pamatinės krikštavardžių formos dažniausiai gudiškos — *Родзя*, *Богусь*, *Андрюшка*, *Міцька*, *Пецька*, *Синька*.

ANDRUSZKEWICZ (Loszaki/?), LPŽ I (: brus. *Андрюшка* ← *Андрей*);
BOHUSEEWICZ //БОГУСЕВИЧ (Bieniakonie), LPŽ I BOGUSEVIČIUS (: brus. *Богусь* ← *Богуславъ*);
BONDALEWICZ (Woronowo; Koniuchy), LPŽ I (: brus. *Бэнд* ← *Бенедікт*);
LAWRYNOWICZ/RAULYNOWICZ //ЛАВРИНОВИЧ (Kletkieniki; Kodzie),

LPŽ II LAURINAVIČIUS ir RAULINAVIČIUS (: *Laurynas* ⇒ *Raulynas* dėl tarminės metatezės, lenk. *Rawlus*);
MICKIEWICZ (Bazyle/Bazyliai; Romucie), LPŽ II (: brus. *Міцька* ⇐ *Димитрий*);
PIETKIEWICZ (Bazyle), LPŽ II (: brus. *Пецька* ⇐ *Петр*);
PIETRUSZKIEWICZ (Braželce), LPŽ II (: brus., lenk. *Piotruška* ⇐ *Piotr*);
RADZIEWICZ/RODZIEWICZ/RODEWICZ //РАДЗЕВИЧ (Bieniakonie; Podziegucie; Žygi/Žygai), LA 187, LPŽ II RADZEVIČIUS/RODZEVIČIUS //РОДЗЕВИЧ (: brus. *Радзивон* ⇒ *Родзя*), plg. Bip 105;
RAWLUSZEWICZ (Loszaki/?), LA 244, LPŽ II RAULUŠEVIČIUS (: *Raulynas*, lenk. *Rawlus*), *Raulas* yra dėl tarminės metatezės iš *Lauras*;
SAKOWICZ (Towzginiany), LA 86, LPŽ II (: *Sakas*, *Sokas* ⇐ *Исаак* arba *Сакерлон*);
SIENKIEWICZ/SINKIEWICZ //СИНКЕВИЧ (Braželce; Kiemiele/Kiemėliai, Mirompol/Marijampolė; Zelwidory/?; Wizgirdy/Vizgirdai), LA 81, LPŽ II (: brus. *Сінка* ⇐ *Сімеон*);
STEFANOWICZ (Podwaryszki), LPŽ II (: brus. *Стефан*);
SZYMANOWICZ (Towzginiany), LA 87, LPŽ II (: lenk. *Szyman*);
ULEWICZ (Łubarty), LPŽ II (: stačiatikių *Ульян*; ?: lenk. *ul 'avilys'*);
WOJCIECHOWICZ (Łazaryszki), (: lenk. *Wojciech*); LPŽ II VAICEKAVIČIUS//VOICIECHAVIČIUS/VAICECHAVIČIUS;
ZDANOWICH (Kletkieniki), LPŽ II ZDANEVIČIUS/ZDONOVICIUS; LA 87 (: lenk. *Zdan*).

3. Su slaviškomis *-ski* tipo priesagomis

Rastos 6 (5%) pavardės su Lenkijoje paplitusia priesaga *-ski*. Pažymėtina, kad tik viena krikštavardinė forma lenkiška — *Broz-/Brzoz-*. Lietuvoje *-ski* turėdavo kilmingesnės šeimos, todėl ir suslavintų tokį pavardžių vis dėlto mažiau.

BIENIAKONSKI (Woronowo), LPŽ I yra pavardė BENEKONIS; (: lenk. *Bieniek* ⇐ *Benedykt*, yra vietovardis *Benekainys*);
BRZOZOWSKI //БРОЗОВСКИЙ (Podzegucie, Warnakiele/Varnakėliai), LPŽ I yra BŽOZOVSKIS/BROZAUSKAS/BRAZAUSKAS, (: lenk. *Brozik*, *Brożek* ⇐ *Ambrozy*);
JASINSKI (Towzginiany), LA 84, LPŽ I (: lenk., atitinkamai brus. *Jaš* ⇐ *Jan*);
KATKOWSKI (Towrele/Taurėliai), LA 84, LPŽ I (*Katkus* sietina su lenk. *Chodko*, *Chodek*; : brus. *Ходко*, *Ходка* ⇐ *Фёдор*);
PALKOWSKI (Braželce), LA 179 pažymima, kad yra vietovardis Pálkiai, upėvardis *Pałkistas*; LPŽ II (: brus. *Палька* ⇐ *Павел* Bip 99);
SAWICKI (Zabłocie), LA 72, LPŽ II (: brus. *Caessa*, lenk. *Sawa*; *Savas* ⇐ *Ksaveras*).

4. Su priesaga *-eik-*

Dėl priesagos *-eik-* kilmės dar diskutuojama. Rastos 2 pavardės su tokia priesaga:

MIKOLEJKO (taria MIKALEJKA) (Zabłocie), LPŽ II (: *Mykolas*);

WALEJKA (Woronowo) LA 214, LPŽ II (: *Valius*, lenk. *Wala, Walis* ← *Walenty*, taip pat *Val-*, plg. *Val-mantys*).

5. Slaviški krikštavardžių trumpiniae

Kaip pavardės vartojami slaviški krikštavardžių trumpiniae dažniausiai yra gudiški. Jų aptikta 13 (10%). Be abejos, tai nekilmingų pavardės.

ANDROS (Kiemiele; Kurze/Kužai), Bip 31 (: brus. *Андрос* ← *Андрей*);

APANAS (Huta/Ūtā), LA 71, Bip 35 (: brus. *Апанас* ← *Афанасий*);

BIEN (Woronowo), LA 70, o LPŽ I BENYS, BENIUS (: *Benis, Benys, Benius* ← *Benediktas*; lenk. *Bień, Bienia* ← *Benedykt*, brus. *Бень* ← *Бенедикт*);

BORYK (Swiły/Svilaī) Bip 39 (: brus. *Борык* ← *Барыс*);

GRYSZKA (Stasino) LA 74, LPŽ I, Bip 107 (: *Гришка, Гришко* ← *Григорий*);

JURSZA (Huta), LA 71, LPŽ I, Bip 128 (: brus. *Юрша* ← *Юрий*);

MELKO/MELKA //МЕЛЬКА (Dajnowa/Dainavà; Kletkieniki; Zygi), LPŽ II, Bip 62 (: brus. *Мелька* ← *Емельян*);

MIKURA (Lubarty), Bip 91 (: brus. *Мікура* ← *Мікалаў*);

MISIURA (Cieslukiszki/Cèsliūkiškės; Woronowo), LPŽ II; Bip 93, 96 (: brus. *Mic, Misiura, Miuryra* ← *Мікалаў*);

PUPKA (Woronowo), LA 249, LPŽ II, Bip 179 (: brus. *Пупка* ← *Пуплий*);

SIERAFINKA/SIERAFINKO/SIERAFIMKA/SIERAFIMKO //СЕРАФИНКА/СЕРАФИМКА/СЕРАФИМКО (Bolcieninkie; Kletkieniki; Romuci), Bip 110 (: brus. *Серафимка*), trumpinis *Sierafinka* būdingas lenkų kalbai, o *Sierafimka* — gudų; LPŽ II SERAFINAS/SERAFIMAS;

STANISZ (Romucie; Staniszy/Stanišai), LA 87, LPŽ II (: lenk. *Stanisz* ← *Stanisław*);

WINCO //ВИНЦА (Woronowo), LPŽ II; Bip 47-48 (: lenk. *Wincenty*, paplitęs ir tarp katalikų gudų, nes stačiatikių *Викентий* trumpinis *Винц-* + *-ук, -уль* etc.); lie. *Vincas, Vincentas*;

WOLYNIEC/WOLYNIEC (Cieslukiszki; Sciłguny), LPŽ II Valinčius (: *Valentas, lenk. Walenty, Walenta, brus. Валенты, Валентін, Валентіна, Валенты*).

Taigi krikštavardinės kilmės pavardžių rasta vos ne pusė — 61 (46%). Trečdalis iš jų — 24 — su lietuviškomis priesagomis, iš slaviškuju elementu vyrauja gudiški, o ne lenkiški.

II. LIETUVIŠKOS NEKRIKŠTAVARDINĖS KILMĖS PAVARDĖS

1. Vertimas

Rastas vienas dabar dokumentuose paliudytas pavardės vertimas:

DULKA //ПИЛИНКА (Dainowa); netoli esančiuose Sviluose (Swiły) užrašyta tik DULKA, LA 138, LPŽ I pateikiama įvairių interpretacijų: 1) *dulké* arba 2) -ka vedinys iš *dūlā* 'nekalbus žmogus', bet vietoje ši pavardė (gal dėl liaudies etimologijos) interpretuojama kaip kilusi iš *dulkés*, tai ir rodo vertimas.

2. Iš bendrinių lietuviškų žodžių

BALANDA/BALANDO //БАЛОНДА (Podwaryszki), LPŽ I (: *balánda*, *balandà* 'toks augalas');

GAJDZIS (Zalesie/?), LA 139, LPŽ I (: *gaidŷs*);

KIEL //КЕЛЬ (Swiły), LA 154, LPŽ I (: *kielē*);

KODZIS (Koniuchy), LA 161, LPŽ I (: 1) *kúodas*; 2) *kuõdis* 'kas su kuodu'; 3) *kuodŷs* 'kuoduotasis vieversys');

KORWIEL (Stasino), LA 151, LPŽ I (: *karvēlis*);

ROGAL/ROGALSKI/ROGELSKI //РОГАЛЬ (Czyżewsk/?; Huta; Łazaryszki), LPŽ II (? : *rágas*) + -el-, vėliau + slaviška -ski;

SZARKO//ШАРКО (Bieniakonce/?; Bieniakonie; Bojary; Sciłguny), LA 203, LPŽ II (: *śárka*);

SZAMIEL (Mikontany; Swiły), LPŽ II (: *śāmas* 'tokia žuvis') + -el-;

WILBIK (Stasino), LPŽ II (? : *vilbéti*, *vilbinti*);

ZUZA (Koniuchy, Sciłguny), LA 221, LPŽ II (: 1) *zūzà* 'nepaslankus žmogus', 2) *zūzti* 'ūžti, murmèti, zyzti').

3. Iš lietuviškų galūnių vedinių

BALC //БАЛЬКА (Podwaryszki). Jeigu tai BALČIUS, tai LPŽ I (: 1) *báltas*, bet vertimas BALKA rodytų, kad 2) gali būti ir trumpinys iš Boleslovo, nors ir atsiradęs, matyt, dėl liaudies etimologijos) + -us;

BALKUS (Bieniakonie), LPŽ I (: 1) *bałkti* arba 2) *Bolko* ⇌ *Bolesław*) + -us;

BILDZIS (Bolsie), plg. LA 125 BILDŽIUS, LPŽ I BILDZIUKAS (? : *bildéti*) + -is arba -ys;

WOJSZNIS (Bieniakonie, Cieslukiszki), LPŽ II (? : *vaišinti*) + -is arba -ys.

4. Iš lietuviškų priesaginių žodžių

Kai kurios pavardės, pvz., *Wodejka*, *Woronis*, nors ir kelia abejonių, skiriomas šiai grupei. Nurodomos priesagos, matyt, yra ne pavardžių darybos elementai, o lietuviškų priesaginių žodžiu

DUDOJC (Bieniakonce; Bieniakonie; Lenciszki/Lénciškės; Zabłocie), LA 137,

LPŽ I (: dūdà 1) 'toks muzikos instrumentas', 2) 'išsižiojėlis, neišmanėlis' + -ait-;

GAUDIUL (Bojary), plg. LA 141 GAUDIS (-YS?) (? : 1) *gaūsti*, 2) *gáudyti*, 3)

Gaud- iš lietuviško asmenvardžio, dažnas dvikamienių lietuviškų pavardžių sandas); LPŽ I GAUDUTIS, GAUDELIS (? : *gaudùs* 1) 'skardus, skambus, garsus', 2) 'melodingas', 3) 'liūdnas, skurdus, graudus') + -ul-;

GIEDROIC (Kulkiszki/Kùlkìškės; Mikontany), LA 142, LPŽ I (: *giēdras* 1) 'saulėtas, šviesus, be debesų'; 2) 'skaidrus, tyras, švarus'; 3) 'skardus'; yra ežeras *Giedrys*) + -ait-;

HAJDUL/ГАЙДУЛЬ (Woronowo), LA 139, LPŽ I GAIDELIS; HAIDUKAS; GAIIDULIS; AIDULIS (: *aidùs* 'skardus') + -ul-; LPŽ I abejojama, ar HAIDUKAS ne iš (: *gaidys*), bet gudiška forma su *h*- labiau paremtų pirmajį aiškinimą — (: *aidus*);

MAGUL (Ławcy/?), LA 169 MAGALAS (? : 1) *māgalas* 'kas magaliuoja, zuja aplink; makalas', 2) *magéti* 'rūpēti, norétis') + -ul-; LPŽ II MOGULEVIČIUS (? : *mógautis* 'gérétis, grožetis, gardžiuotis', 2) *mōgis* 'malonumas, pasitenkinimas', 3) *mogúoti* 'trokšti, geidauti, magéti';

MITUL (Romucie), LPŽ I (? : *mitulýs*, *mitulis* 1) 'žiemmitys', 2) 'kas nusiganęs, nutukęs; subrendęs, suaugęs vyras');

MOZOL (Bieniakonie; Lenciszki; Podziegucie; Warnakiele; Zabłoc), LA 171 atstatoma MAŽUOLIS (: *māžas*) + -uol-; LPŽ II MAZOLIS (: slavizmo *mazolis* 'nuospauda'); vietiniai gyventojai lietuvių aiškina kaip LA 171;

SKIRTUN (Bolcininkiele), LPŽ II SKIRTAUSKAS (: 1) *skirti* 'skaidyti į dalis, dalyti; imti iš būrio; skilti, plyšti, trūkti; krikti, sklaidyti, skirstyti'; 2) *skyrùs*, *skýrus* 'skirtingas, kitoks; nemégstantis draugijos, atsiskyręs, vienišas; savimeilis, egoistiškas') + -ūn-;

WODEJKA (Kodzie); LPŽ II (? : *vādas*) + -eik- (plg. pastabą p. 83);

WORONIS (Woronowo), LA 215 (: vietovardžių ir vandenvardžių su *Var-* arba *Vor-*, pastarasis gali būti iš *vóro*), LPŽ II VARONIS, VORONIS (? : *várna*, *vařnas*) + -on-; ? brus. *Вярэніч*.

5. Iš senovinių dvikamienių lietuviškų asmenvardžių

Dvikamieniai vardai yra geriau išlikę Žemaitijoje, o Rytų Lietuvoje jų maža. Tik viena pavardė į mūsų sąrašus yra patekusi be jokių slaviškų priedų, tik su slavinimo žyme — numesta galūnė:

EISMONT (Bieniakonie; Zabłocie), LA 139, LPŽ I (*Eis-* ← : *eiti, eis + -mant- : mantūs* 'patogus, tinkamas, sumanus'); *-mont-* virsta *-mant-* dėl lenkų k. įtakos.

Kiti du dvikamieniai lietuviški asmenvardžiai dar turi po vėliau pridėtą slavišką priesagą *-owicz*:

BUTRYMOWICZ (Posolcz/Pāšalcis), LPŽ I (: *But-* ← *būti, būtas*) + (-*rim-* ← *rīmti*);

SKORBUTOVICZ (Towrele), LPŽ II (*Skar-* ← *skárbas* 'lobis, turtas') + (-*but-* ← *būti, būtas*); gali būti ir vienkamienė pavardė, t. y. mažybinė šaknies *skarb-* lytis.

Viena pavardė gali būti dvikamienio asmenvardžio trumpinys:

MAMCZYS (Bieniakonie; Towzginiany), LPŽ II MANTELIS (? : *Mantys* resp. *Mancys* ← *Mamčys*); yra vietovardžių su šia šaknimi, gali būti (: *mantūs* 'sumanus'); LA 170, 229 MANTAS (-*is*, -*ys?*, dzūkų -*cis*, -*cys*); *n* > *m/c*, č.

Su išlyga dar viena pavardė gali būti skirta šiai grupei:

BOREYSZA/BOREYSZE //БАРЕЙША (Kmitowszzizna/Kmitauščyna; Woronowo), LA 247, LPŽ I (? : *Bar-* iš lietuviško asmenvardžio, dažnas dvikamienių lietuviškų pavardžių sandas).

6. Iš lietuviškų bendrinių žodžių su slaviškomis priesagomis

Kai kurių šiame skyrelyje nagrinėjamų pavardžių etimologija gana paini, pvz., *Kuszelewicz, Zyłinski*, nes jos gali būti kildinamos tiek iš lietuviškų, tiek ir iš slaviškų žodžių.

a) iš lietuviškų bendrinių žodžių su slaviška priesaga *-ewicz*

KLISZEWICZ (Woronowo), LPŽ I (: *klišas*) + vėliau *-ewicz*;

KUSZELEWICZ (Towzginiany), LA 162, LPŽ I (: *kùsti, kušeti* 'judēti, knibž-déti, triūsti') + vėliau *-ewicz*;

MITUKIEWICZ (Łubarty), 1) (? : *misti, mito*) + *-uk-*, vėliau + *-ewicz*; bet 2) (? : lenk. *Mita, Mitaś* ← *Dymitr*) + *-uk-*, vėliau + *-ewicz*;

SPIRGULEWICZ (Brażelce), LPŽ II SPIRGELEVICIUS (? : *spirgēti* 'kepamam čirškēti; karščiuotis, nekantrauti, nerimauti; karščiuojantis kalbēti') + *-ul-*, vėliau + *-ewicz*;

b) iš lietuviškų bendrinių žodžių su slaviška *-ski* tipo priesaga

DZWILANSKI (Woronowo), gali būti *DZVILONIS, vėliau + *-ski*; plg. LPŽ I

*DZVILIUS (? : 1) *dvýlius* 'kas vaikšto nuleidęs galvą', 2) *dvýlys, dvýlis* 'juodbruvis' + *-on-*, + *-ski*; plg. LA 139 DVYLIS;

GALINSKI (Woronowo), LA 140, LPŽ I (: *galinis* 'gale esąs'), vėliau + *-ski*; gali būti slaviška pavardė;

- RYDZIEWSKI (Swiły), LPŽ II RIDZEVIČIUS (? : *rýdzinti* 'erzinti'), vėliau + -ewski;
SOKOŁOWSKI (Posolcz), LPŽ II SAKALAUSKAS (: 1) *sākalas* 'toks plėšrus paukštis', vėliau + -owski; 2) brus., rus., lenk. pavardės;
ŻYLINSKI (Kiemiele; Lubarty; Warnakiele), LA 225, LPŽ II (: *žilas*), vėliau + -inski.

III. PAVARDĖS IŠ SLAVIŠKŲ BENDRINIŲ ŽODŽIŲ

- Iš slaviškų bendrinių žodžių kilusių pavardžių nedaug — 17% (23), bet ir tos kelia abejonių. Keblumą kyla todėl, kad rytinėse tarmėse gausu slavizmų, todėl kartais neaišku, ar tai lietuviai kalbos slavizmas, ar slavų žodis slavų aplinkoje. Kai kurios pavardės gali būti traktuojamos kaip vertimai, pvz., *Bieloboki* (: *baltas* + *šonas*), resp. *BALTAŠONIS; *Wysocki* (: *aukštas*), resp. *AUKŠTUOLIS; plg. LA 110-111, bet tai neįrodyta mūsų tyime.
- BIEŁOBOKI/BIAŁOBOKI //БЕЛОВОЦКИЙ (Towrele);
BOBIN (Bieniakonie, Koniuchy), LA 104, LPŽ I;
BOBNIS (Huta), LPŽ I (? : *būbnas* 'bügnas') + -is arba -ys;
BURACZEWSKI (Kodzie), LA 129, LPŽ I;
BURZYNSKI //БУРЫНСКАЯ (Kontrimowszczyzna/Kantrimauščyzna; Swiły), LPŽ I;
CZAPLO (Braželce), LPŽ I ČAPLIA/ČEPLA/ČEPLA (? : 1) *čépla*, *čéplia* 'garnys', slavizmas; bet yra ir toks aiškinimas: 2) *čéplýs* 'kas čeploja, čepla';
CZEGLIK/SZCZEGLYK //ЧЕГЛИК (Koniuchy), LPŽ I, II ČEGLIKAS/ŠCEGLIS (: rus. *чеглик* 'mažas sakalas, sakalas patinas');
CZUPREWICZ (Braželce), LPŽ I ČIUPRINSKAS;
DORNIAK (Klimany/Klimónys; Kmitowszczyzna), LPŽ I;
DWORZYNSKI (Woronowo);
GÓRSKI (Bieniakonce), LPŽ I GORSKAS/GURSKIS;
HORODECKI (Swiły), LPŽ I;
KASZKOWSKI //KACAKOBCKAJA (Bazyle; Bieniakonie); LPŽ I KAŠKAUSKAS; bet plg. ir LA 151 (: *kāškis* 'niežas');
KAZAKIEWICZ (Zelwidory), LPŽ I;
KORECKI/KORZECKI //КОРЕЦКИЙ (Bolsie), LPŽ I KORECKAS;
KORZENIEWSKI (Woronowo; Zabłocie), LPŽ I;
KOZAK (Towzginiany; Woronowka/?), LPŽ I (: *kazōkas* 1) nuo 18 a. Rusijoje karių luomo žmogus, kilęs iš Dono, Kubanės ir kt. sričių, 2) 15-17 a. Rusijoje — laisvasis žmogus, kilęs iš pabėgusių į Rusijos pakraščius baudžiauninkų ir varguomenės, 3) labai smarkus žmogus);
KOWALEWSKI (Woronowo), LPŽ I (: *kavōlis* 'kalvis', t. y. iš slavizmo, bet gali būti tiesiog slaviška pavardė), vėliau + -ewski;
KRASNOWSKI (Towrele), LPŽ I KRASNAUSKAS;

KULESZO (Bieniakonie), LPŽ I (: slavizmo *kulięsas* 'šlubas');
LUGOWSKI (Bolsie; Gołmocinszki/Gálmantiskés), LPŽ I LUGAUSKAS;
SZCZERBA/SZCZERBO //ЩЕРБА (Bieniakonce; Bieniakonie; Podwaryszki),
LPŽ II; (: lenk. *szczerba* 'bedantis');
WYSOCKI (Brażelce; Degutka; Ławcy; Lenciszki), LPŽ II.

IV. PAVARDĖS, KURIŲ ČIA NEPAVYKO ETIMOLOGIZUOTI

DROBIAZGIEWICZ (Bolsie); (? : slavizmo *drabezgas* 'skuduras');
KOWALCZYS (Kulkiszki); (? : slavizmo *kavolius* 'kalvis');
MUCHLADO/MUKLĘDA (Kodzie, Stanisze/Staniszy, Wizgirdy); LPŽ II
MUKLIA;
SKLEPOWICZ (Towrele); LPŽ II SKLIAPAS; (? : slavizmo *sklepas* 'rūsys');
SUCKIEL (Brażelce, Zygi); LPŽ II;
SWOROBOWICZ (Kontrimowszczyzna, Swily);
TARCZEWSKI (Posolcz); LPŽ II TARČAUSKAS.

IŠVADOS

1. 65% visuose trijuose šaltiniuose (1884-1902 m., 1984-1988 m., 1985 m.) besikartojančių pavardžių rodo gyventojų sėslumą.

2. Rasta 46% (61) krikštavardinės kilmės pavardžių, iš jų:

a) penktadalis (18%) tirtų pavardžių (24) yra krikštavardinės kilmės su lietuviškomis mažybinėmis priesagomis: *-elis*, *-ulis*, *-ukas*; su tėvavardinėmis *-aitis*, *-onis*, *-ūnas*. Šešios iš šios rūšies pavardžių dar turi vėliau pridėtas ir slaviškas priesagas *-owicz*, *-ewicz*. Vyrauja pamatinės krikštavardinės formos, bendros ir lietuviams, ir slavams;

b) aptikta 12% (16) krikštavardinės kilmės pavardžių tik su slaviškomis priesagomis *-ewicz*, *-owicz*. Tai tėvavardinės priesagos, nebūdingos Lenkijai, bet labai paplitusios buvusioje LDK, todėl pamatinės formos dažniausiai gudiškos;

c) rasta 5% (6) pavardės su Lenkijoje paplitusia *-ski* tipo priesaga. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad daugumos šių pavardžių pamatas — gudiškos krikštavardžių formos;

d) dvi pavardės turi priesagą *-eik-*, dėl kurios priklausymo slaviškajam ar baltiškajam arealui vienos nuomonės nėra; pamatas — gudiškos krikštavardinės formos;

e) iš slaviškų krikštavardinių trumpinių išsirutuliojusių pavardžių rasta 10% (13). Paprastai tai gudiškos formos.

3. Pavardžių, kilusių iš lietuviškų bendrinių žodžių, aptikta daug — 31% (39), iš jų 6% (9) — iš lietuviškų bendrinių žodžių su vėliau pridėtomis slaviškomis priesagomis.

Lietuviškos darybos pavardės tokios:

- a) vertinys DULKA //ПИЛИНКА (Dainava);
- b) 8% (10) pavardžių iš nepakitusių bendlinių žodžių;
- c) 3% (4) galūnių vediniai;
- d) 8% (10) priesagų vediniai.

4. Aptiki tik 5 (4%) senoviniai dvikamieniai lietuviški asmenvardžiai, iš kurių du — su slaviškomis priesagomis, du — trumpiniai.

5. Pavardžių iš slaviškų bendlinių žodžių, kurie gali būti ir slavizmai, ir vertiniai, rasta 23 (18%).

6. Nepavyko etimologizuoti 7 pavardžių.

7. Irodyta, kad 63 pavardės (48%) yra neabejotinai lietuviškos kilmės.

8. Absoliuti dauguma slaviškų formų yra gudiškos.

Literatūra

Kviklys — Kviklys B. Mūsų Lietuva. V., 1989. T. 1 (2-oji fotograf. laida).

LPŽ I, II — Lietuvių pavardžių žodynas/Ats. red. A. Vanagas. V. T. 1 — 1985. T. 2 — 1989.

"Viltis" — 1908 Nr. 109, 115; 1909. Nr. 1.

LA — Zinkevičius Z. Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai 17 a. pradžioje. V., 1977.

Бір — Бірыла М. В. Беларуская антраланімія. Мінск, 1982.

THE STUDY OF PERSONAL NAMES IN THE ENVIRONS OF BENEKAINIAI

Summary

The article is concerned with 131 surnames of the parish of Benekainiai (the major part of it belongs to Byelorussia). The material for the article has been drawn from three sources: 1) the Polish manuscript of 1884-1902; 2) surnames collected during the expeditions from 1984 till 1988; 3) the census of the population taken by the Council of Environs (in the Russian language).

65 per cent of surnames frequent in all the three lists show the settled way of life of inhabitants. 18 per cent of the investigated surnames are by origin Christian names with the Lithuanian suffixes, 12 per cent — with the Slavonic suffixes -ewicz, -owicz, 5 per cent — with the suffix -ski.

The abbreviated forms of Christian names of Slavonic origin make up 10 per cent. 31 per cent of surnames are common Lithuanian words, 18 per cent come of the Slavonic common words. The majority of Christian names of Slavonic origin have the foundations of their Byelorussian forms.